

RÖPORTAJ

Yrd. Doç. Dr. İmran Eşref:

“TALİBAN HÜKÛMETİ, AFGAN HALKINA ANCAK KÜRESEL KALKINMA PERSPEKTİFİNİ TAKİP EDEREK HİZMET EDEBİLECEKTİR”

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

İngilizceden Çeviri:
Burç Eryugur, Araştırma Asistanı

“

Yeni Afgan hükûmeti, küresel anlamda entegre bir yaklaşımın ilkelerini yansıtan bir kalkınma planı hazırlamalı. Bu plan kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli hedeflerden oluşabilir. Kısa vadede, ekonomik istikrar, bölgesel ve uluslararası toplumun dâhil olabileceği hedeflere odaklanmalıdır. Bu aşamada Afganistan'daki insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaları için bir piyasa ekonomisi oluşturulabilir.

”

Abdenmour Toumi: Ülkede kontrolü sağladıktan haftalar sonra geçici bir hükûmet kurmasıyla Taliban'ın yeni yönetim biçimine ilişkin görüşünüz nedir? Taliban'ın yeni geçici hükûmeti Afgan halkına nasıl yardım edecek?

İmran Eşref: 1996-2001 yılları arasındaki hükûmetin aksine, Taliban'ın Afganistan'daki yeni siyasi yapısı dört farklı özelliğe sahiptir. Birincisi, Taliban rejimi, hükûmetin tanınması için dış dünya ile ilişki kurmaya çabalamakta ve bu yönde girişimler gerçekleştirmektedir. İkinci olarak Taliban hükûmeti, kabile içi diyalogun sürdüğü kapsayıcı bir görünüme sahip olmak

Kimdir?

İmran Eşref;

Yrd. Doç. Dr. İmran Eşref, İslamabad'da bulunan Pakistan Millî Savunma Üniversitesinin Uluslararası İlişkiler Departmanında çalışmaktadır. Aktif olarak politika ve uluslararası ilişkiler doktorası yapan İmran Eşref, terörle mücadele dışında ABD dış politikası, Pakistan dış politikası, Çin dış politikası ve Rus dış politikası konuları üzerinde araştırmalar gerçekleştirmektedir.

için çaba göstermektedir. Üçüncüsü, Taliban dünya ile daha sofistike bir şekilde iletişim kuran eğitimli liderlerle medyayı bir araya getirerek yumuşak bir imaj oluşturmayı hedeflemektedir. Son olarak, kültürel engelleri göz önünde bulunduran yeni Taliban hükümeti, kadınların sosyal, politik ve ekonomik alanlardaki rolüne yönelik bazı değişimleri kabul edebileceği mesajını vermektedir. Bu nedenle hükümet, önümüzdeki birkaç gün içinde kendi yapısına bir veya iki kadın bakanı dâhil edebilir.

Taliban hükümeti kadınların katılımı konusunda eleştirilmektedir. Dolayısıyla Taliban'ın Afgan kültürü perspektifinde akademik-medya bir söyleme ihtiyacı vardır. Kadın kriket takımının yasaklanmasından Kadın Bakanlığının kaldırılmasına kadar, Taliban hükümeti kadınların ulus inşasındaki rolünü baltalıyor gibi görünmektedir ancak aslında durum farklıdır. Taliban liderliği, 2020'deki ABD-Taliban barış anlaşması ve bunun sonucunda ABD'nin ülkeden çekilmesi sonucunda bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan yeni Afganistan'daki sosyo-politik ve ekonomik sistemleri yeniden yapılandırmakla meşguldür. Taliban, ABD ve müttefikleriyle gerçekleştirdiği yirmi yıllık savaşında kadınların rolünü fark etmiş ve hatta kabul etmiştir. Arka planda kadınların güçlendirilmesiyle ilgili olarak, herhangi bir ulusun sosyo-politik ve ekonomik dokusunun esas olarak kadınlar tarafından şekillendirildiğini Taliban hükümetine ifade etmek istiyorum. Ulusların yükselişi ve düşüşünden elde edilen ampirik veriler, kadınların rolünün ulusların kaderini ve ge-

leceğini belirlediğini göstermektedir. Çağdaş dünya kuşkusuz ekonomik bir dünyadır. Bu nedenle kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, yaşamın sosyal ve politik alanlarında sürdürülebilir kalkınmayı beraberinde getirmektedir.

Taliban hükümeti, Afgan halkına ancak küresel kalkınma perspektifini takip ederek hizmet edebilecektir. Bu bağlamda yeni Afgan hükümeti, küresel anlamda entegre bir yaklaşımın ilkelerini yansıtan bir kalkınma planı hazırlamalı. Bu plan kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli hedeflerden oluşabilir. Kısa vadede, ekonomik istikrar, bölgesel ve uluslararası toplumun dâhil olabileceği hedeflere odaklanmalıdır. Bu aşamada Afganistan'daki insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaları için bir piyasa ekonomisi oluşturulabilir. Bu nedenle Taliban hükümeti terörle mücadele, eğitim ve sağlık alanlarına eşit olarak odaklanabilir. Öte yandan, orta vadeli hedeflerde siyasi istikrar için bölgesel ve uluslararası aktörlerle sağlam bir ilişki kurmak ön planda olmalıdır. Pakistan, Çin, Rusya, İran, Suudi Arabistan, Hindistan ve Türkiye bu açıdan önemli ülkelerdir. Uzun vadeli hedeflerde ise üç strateji işe yarayacaktır. Uluslararası cephede Afganistan, ABD, Çin, Rusya, Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği'ni (AB) yanına alarak uluslararası örgütlere üyelik arayışında olmalıdır. Bu amaçla sırasıyla Türkiye ve Çin üzerinden Ortadoğu ve Afrika Birliği ülkeleri devreye girebilir. Bölgesel cephede Afganistan, özellikle komşu ülkelerle hidro-politika konusunda, Pakistan ile arasında bulunan sürtüşmeler gibi gelecekteki

olası çatışmaları ele alarak bölgesel bir çerçeve tasarlamalıdır. Diğer tarafta iç cephede ise altyapı inşası kritik öneme sahiptir.

Abdenour Toumi: Taliban'ın Peñşir Vadisi'nde bulunan son direniş cephesini, Ulusal Direniş Cephesi'nin elinden aldığı göz önünde bulundurulduğunda bu direnişçilerin kim ve siyasi gündemlerinin neler olduğuna dair bir şeyler söylemek ister misiniz?

İmran Eşref: Afganistan Ulusal Direniş Cephesi (NRF), eski Kuzey İttifakı üyelerinin ve Afganistan İslam Cumhuriyeti'ne sadık kalan diğer Taliban karşıtı savaşçıların oluşturduğu ve liderleri Ahmed Mesud ve Afganistan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Emrullah Salih gibi figürler olan askerî-siyasi bir ittifaktır. Ulusal Direniş Cephesi, Peñşir eyaleti ile büyük ölçüde bitişik olan ve Ağustos 2021 itibarıyla "Taliban'ın elinde olmayan tek bölge" olan Peñşir Vadisi üzerinde fiili kontrol uygulamıştır. Bu ittifak, ülkedeki Taliban'a karşı tek örgütlü direnişini oluşturmakta ve Taliban karşıtı bir gerilla mücadelesi planlamaktadır. Direniş, kapsayıcı bir Afganistan hükümeti çağrısında bulunmuştur. Amaçlarından birinin yeni Afgan hükümetinde rol almak olduğu tahmin edilmektedir. Yine de Taliban sözcüsü Zebihullah Mücahit, Taliban savaşçılarının Peñşir'e girdiğini ve bazı bölgelerin kontrolünü ele geçirdiğini söylemiştir. Buna karşı Afganistan Ulusal Direniş Cephesi, tüm geçiş ve girişlerin tam kontrolüne sahip olduğunu ve tüm saldırıları geri püskürttüğünü duyurmuştur. Ancak Taliban ve Ulusal Direniş'in müzakere yoluyla

bir anlaşmaya varması ve savaşmaktan kaçınması bekleniyor.

Abdenmour Toumi: Afganistan'daki kırk yıllık siyasi istikrarsızlık ve güvenlik boşluğu konusunda meşru endişeleri olduğunu belirten Pakistan, Taliban'ın iktidara dönüşüne nasıl tepki vermiştir?

İmran Eşref: Soru, Pakistan'ın Afganistan'da gelişen durum hakkındaki söylemine odaklanıyor. Pakistan, ABD liderliğindeki kuvvetlerin ülkeden kaotik çıkışının ardından gelişen Afganistan'ın güvenlik ve insan hakları durumu konusunda ciddi endişelere sahiptir. Bu, Pakistan için zorluklar kadar fırsatlar da yaratmıştır ve bu yüzden derinlemesine bir analize ihtiyaç duymaktadır.

Pakistan'ın ABD'nin çekilmesi sonrası dönemde devam eden Afgan barış teminindeki önemli rolü söz konusudur. Pakistan, uluslararası toplumu siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamak için Afganistan'daki yeni siyasi aktörlerle ilişki kurmaya çağırılmaktadır. 3 Eylül'de Pakistan Dışişleri Bakanı Şah Mahmud Kureyşi, hükümetlerin Afganistan'ın yeniden inşasına yardım etmesi gerektiğini vurgulamıştır. 4 Eylül'de Pakistan askerî liderliğinden Korgeneral Faiz Hamid, Taliban'ın şurasının davetlisi olarak Afganistan'ı ziyaret etmiş, yeni Afgan hükümeti ile Pakistan arasında gelecekteki güvenlik, siyasi ve ekonomik bağları tartışmıştır. Ampirik veriler, Pakistan'ın Afganistan'daki hızla değişen güvenlik dinamikleri çerçevesinde birkaç nedenden dolayı yüksek risklerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Birincisi Pakistan,

Afganistan ile en uzun sınırı paylaşmaktadır ve bu, Pakistan'ı olası sınır ötesi terörizme ve bir mülteci krizine karşı savunmasız hâle getirmektedir. İkincisi, Pakistan yaklaşık 3 milyon Afgan mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle, Pakistan artık Afganistan'dan daha fazla mültecinin ülkeye gelmesini kaldıracak güçte değildir. Üçüncüsü Pakistan, Afganistan Savaşı'nda ABD'nin ön cephedeki müttefikidir ve kaybı insani ve ekonomik açıdan korkunç olmuştur. Pakistan 70.000 can feda etmiştir ve yaklaşık 100 milyar dolarlık ekonomik kayba uğramıştır.

Bu durum içinde Pakistan adına bazı imkânlar doğmuştur. Pakistan, bu fırsatlar çerçevesinde, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun (CPEC) kapsamını genişleterek CPEC'e genişleme açısından bir zemin hazırlayabilir. ABD'nin geri çekilmesi, Pakistan'ın Afganistan'ı CPEC aracılığıyla bu bağlantı halkası içindeki kritik rolünü daha sağlam bir şekilde yerine getirmesi için fırsatlar yaratmıştır. Çin'i barış ve ekonomik istikrarda önemli bir ortak olarak gören yeni dünya düzeni, bir taraftan Pakistan için Avrasya ve Afrika'da yeni ekonomik fırsatlar açacak olan CPEC'in bu yönde genişlemesi için fırsatlar sunmaktadır. Diğer taraftan bu durum, Pakistan adına bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. ABD'nin Afganistan'ı kaos içinde bırakması ve ülkede yaratılan istikrarsızlık, Pakistan'ın denizcilik sektörünü etkileyebilir. Afganistan'daki sosyo-politik veya ekonomik kriz, ayrıca Pakistan-Rusya enerji iş birliğini olumsuz etkileyebilir. Pakistan, tarihsel olarak

radikal eğilimlere sahip olmuştur ve bunların etkisini kırmayı uzun bir dönemi kapsamaktadır. Ardından gelen Afgan iç savaşı, Pakistan'ın sürekli yurt içinde görülen radikallikten arındırma çabalarını baltalayabilir. Pakistan, CPEC sayesinde "Tek Kuşak, Tek Yol" (BRI) kapsamında Çin ile ortak hareket etmektedir. Pakistan, CPEC'in kapsamını Afganistan-Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'na (AF-CPEC) genişleterek Afganistan'ı mevcut BRI girişimine dâhil etmek istemektedir. Bu ancak Afganistan siyasi olarak istikrarlı hâle geldiğinde mümkün olabilir. Pakistan, Taliban hükümetini tanıma yaklaşımı konusunda Batı dünyası ile aynı fikirde değildir. Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Dominik Raab, 4 Eylül'de İngiltere'nin Taliban hükümetini tanımadığını ancak STK'lar aracılığıyla insani yardımda bulunacağını söylemiştir. Pakistan'a yönelik ikinci zorluk Mali Eylem Görev Gücü (FATF) ile ilgilidir. Pakistan FATF'nin gri listesine alınmıştır. Birleşik Krallık, ABD ve diğer Avrupa ülkeleri, Taliban hükümetini tanıdığı için Pakistan'a mesafe koyma yoluna giderse Pakistan'ın FATF gri listesinden çıkması zor olur. Bunun Pakistan için ciddi ekonomik sonuçları olabilir. Diğer bir ifadeyle, Pakistan'ın yükselen güvenlik ikilemine bakış açısını anlamak için dış dünyanın Pakistan'ın merceğinden bakması yerinde olacaktır. Yukarıdaki nedenler, Pakistan'ın Taliban rejimini tanımasındaki pragmatik faktörleri oluşturmaktadır. Pakistan, yeni siyasi yapının kapsayıcı bir Afgan hükümeti kurmak için genel seçimler yapmasını beklemektedir.

Abdennour Toumi: II. Taliban dönemi, bir yandan ABD'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika stratejisinin başarısız olduğunu, diğer yandan yeni uluslararası ve bölgesel güçlerin ortaya çıkmasını sağladığını göstermektedir. Bu yorum hakkında düşünceleriniz nedir?

İmran Eşref: Avrasya ve Afrika entegrasyon süreçlerine yönelik eğilimler, günümüzün çok kutuplu dünyanın belirleyici özellikleridir. ABD, Ortadoğu'da ve dünyanın diğer bölgelerinde artan askerî angajmanlarından bu yana dünya genelindeki küresel liderlik sorumluluğunu yeterince yerine getirememektedir. ABD'nin askerî girişimleri sadece ekonomik gücünü zayıflatmakla kalmamış, aynı zamanda ülkenin yumuşak gücüne de zarar vermiştir. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri'nin Kovid-19'a karşı savaşmak için dünya çapındaki askerî faaliyetleri sınırlandırma çağrısı, ABD'nin Ortadoğu'daki askerî etkisini daha da olumsuz etkilemiştir. Üstelik ABD'nin bölgedeki askerî girişimleri Ortadoğu'da belirlenen hedeflere ulaşamamıştır. ABD'nin aksine Türkiye, İran ve Rusya gibi ülkeler bölgedeki yumuşak güç etkisini arttırmıştır. Bu sebeple ABD, bölgesel meseleleri tek başına çözebilecek konumda değildir. Bu anlamda, iş birliği, küresel siyasetin kaçınılmaz bir özelliği hâline gelmiştir. Dolayısıyla ABD'nin bu aktörlerle ortak yaklaşımı Ortadoğu'nun sosyo-politik sorunlarını çözebilir. Türkiye, en çok Suriyeli mülteci sayısına ev sahipliği yaptığı için bu bağlamda bir ana paydaştır. Bu nedenle küresel güçler Türkiye'yi Ortadoğu'nun güvenlik söylemine dâhil etmelidir.

Abdennour Toumi: II. Sovyetlerin Afganistan'dan geri çekilmesi fırtınalı bir iktidar boşluğu bırakmıştır. Rusya, 1989'daki bu geri çekilmeyi bugün başarıya dönüştürebilecek mi?

İmran Eşref: Taliban'ın Rusya ile ilişkileri siyasi ve ekonomikti. Rusya, uluslararası barışın koşullarını yaratmak için Taliban ve ABD ile arabuluculuk yapmaya devam etmektedir. Afganistan'ın Orta Asya cumhuriyetlerine yakınlığı ve Rusya'nın bu bölgede özellikle Pakistan ile devam eden enerji projeleri nedeniyle bölgede siyasi ve ekonomik nüfuz ve bu nüfuzla dayalı bir istikrar istediğini düşünüyorum.

“

Taliban sözcüsü Zebihullah Mücahit, Çin'in Afganistan'ın en önemli ortağı olduğunu ve Çin hükümetinin Afganistan'ı yatırıma ve yeniden inşa etmeye hazır olduğu için kendileri adına büyük bir fırsatı temsil ettiğini söylemiştir. Taliban sözcüsü, Taliban'ın “Tek Kuşak, Tek Yol” projesini çok önemseydiğini de sözlerine eklemiştir.

”

Abdennour Toumi: Amerikan askerlerinin Ağustos 2021'de çekilmesinden sonra bölgede yeni aktörlerin ortaya çıktığı açıktır. Bu aktörler, Türkiye ve Çin gibi bölgesel ve uluslararası güçlerdir. Afgan halkının kırk yıldır arzuladığı istikrar ve yeniden inşa sürecinde bu iki ülke nasıl bir rol oynayabilir?

İmran Eşref: Yeni Taliban sözcüsü Zebihullah Mücahit, Afganistan'ın paraya ihtiyacı olduğunu ancak Taliban tarafından atanan yeni merkez bankası başkanının güvencelerine rağmen Taliban'ın, çoğunlukla yurt dışında Afgan Merkez Bankası tarafından tutulan yaklaşık 10 milyar dolarlık varlığa hızlı bir şekilde erişmesinin olası olmadığını söylemiştir. Afganistan şimdi uluslararası ekonomik yardıma başvurabilir. Taliban sözcüsü Zebihullah Mücahit, Çin'in Afganistan'ın en önemli ortağı olduğunu ve Çin hükümetinin Afganistan'ı yatırıma ve yeniden inşa etmeye hazır olduğu için kendileri adına büyük bir fırsatı temsil ettiğini söylemiştir. Taliban sözcüsü, Taliban'ın “Tek Kuşak, Tek Yol” projesini çok önemseydiğini de sözlerine eklemiştir. Bununla birlikte Mücahit, ülkenin Çin sayesinde modernize edilecek zengin bakır madenlerine sahip olduğunu ve Pekin'in kendileri için dünya pazarına ulaşım bileti olduğunu belirtmiştir.

Öte yandan, Türkiye istikrarlı bir Afganistan istediğini hem söylemi hem de girişimleri ile belli etmektedir. Bu çerçevede Türkiye, Afganistan'ın yeniden inşasında etkin rol oynamayı amaçlamaktadır. Şu ana kadar Taliban ile bazı temaslar gerçekleştiren Türk hükümeti, aynı zamanda uygun koşullar altında ve belirli konular aşıldığı takdirde Taliban ile ilişkiler kurabileceğine yönelik mesajlar vermektedir. Suriyeli mülteciler nedeniyle güçlü deneyime sahip Türkiye'nin Pakistan ve diğer bölge ülkelerine, Afganistan'daki potansiyel mülteci akını konusunda yardımcı olabileceği de açıktır. ■